

INTERVIEW

Terug naar Rwanda

Hoe gaat het met de kinderen die **Monique Velzeboer** en **Erma Rotteveel** twintig jaar geleden ontmoetten in revalidatiecentrum Gatagara in Rwanda? Dat is een vraag die de twee jeugdvriendinnen al langer bezighield en waar ze nu het antwoord op hebben.

Tekst **Annet van Aarsen** Foto's **Monique Velzeboer**

Jean Baptiste, Erma Rotteveel, Monique Velzeboer en Alice Musabeyemaliya ontmoeten elkaar na twintig jaar.

Het kan verke-
ren. Alice
Musabeyema-
liya strijdt
vanaf eind
augustus met
het Rwandese zitvolleybalteam
in Parijs voor goud, tijdens de
Paralympics. En niet voor het
eerst, ze was er in 2016 ook al bij
in Rio de Janeiro. Alleen Tokio
moest ze overslaan, omdat ze net
een baby had gekregen. Deze
vrouw is dezelfde als het engel-
tje dat twintig jaar geleden door
Monique Velzeboer in revalida-
tiecentrum Gatagara in Rwanda
werd geportretteerd, in een roze
jurkje met twee vleugeltjes op
haar rug. Ze was toen zeven, zat
pas op de kleuterschool en wist
nog niet precies wat ze later
wilde worden. Een engeltje, dat
leek haar wel wat.

‘Durven Dromen in 2004’ heette
de kalender die fotograaf Moni-
que Velzeboer – voormalig
shorttrackster en meervoudig
medaillewinnares op de winter-
spelen van 1988 – met haar
jeugdvriendin Erma Rotteveel
(artdirector en beelddenker) –
voor het Liliane Fonds maakte.
De twee hadden het jaar daar-
voor al een kalender gemaakt
met portretten van Nederlandse
schaatsers, waarvan ze de op-
brengst eveneens aan het Liliane
Fonds schonken. Maar dit keer
gingen ze op bezoek bij de kin-
deren voor wie ze zich inzetten:
de jonge bewoners van revalida-
tiecentrum Gatagara, die met
steun van het fonds werden
geholpen.

Ze waren twintig jaar geleden
naar Rwanda afgereisd met
koffers vol kleren en attributen:
het misdienspak van de
rooms-katholieke kerk in Rijp-
wetering, het jasje waarin de
broer van Monique communie
deed, een kokspak, een engelen-
jurkje met vleugels...
Ze vroegen de kinderen de oren
van het hoofd over hun toe-

komst-dromen. Monique vertelde
toen in deze krant dat ze het
liefst tien jaar later nog eens
terug zou gaan naar Rwanda om
te kijken of die dromen waren
uitgekomen, om te horen hoe
het de kinderen was vergaan. In
plaats van tien jaar werd het
uiteindelijk twintig jaar, maar
het tweede bezoek is er geko-
men.
Bijzonder: Monique en Erma
ontmoetten in Rwanda, behalve
de kinderen van toen, ook de
volgende generatie van revalida-
tiecentrum Gatagara en ze na-
men zelf hun eigen volgende
generatie mee, hun zonen Quin-
cy Velzeboer (Monique) en Tijn
van der Geest (Erma), beiden 19
jaar oud.

Zoektocht

Monique: „Erik Ackerman, sinds
twee jaar de nieuwe directeur
van het Liliane Fonds, wilde van
Erma en mij horen wat we tien
jaar lang gedaan hadden. Tot en
met 2013 hebben we elk jaar een
project van het Liliane Fonds
bezoekt, een kalender gemaakt
waarvan de opbrengst voor het
fonds was. Bij ons was het in-
middels behoorlijk gaan kriebe-
len. We zeiden: ‘We hebben nog
steeds goede ideeën en we willen
zo graag eens de kinderen op-
zoeken die we toen hebben leren
kennen.’”

Erma: „Om te kijken: hoe gaat
het nu met ze? Wat voor impact
heeft de hulp gehad? We wilden
die zoektocht graag combineren
met een kennismaking met de
kinderen die nu in Gatagara
revalideren.”

Een Rwandese partnerorganisa-
tie van het Liliane Fonds traceer-
de zes kinderen van toen. Eerlijk
is eerlijk, het engeltje Alice was
niet zo moeilijk te vinden. Moni-
que en Erma hadden haar in
2016 ook al eens gezien, toen
Alice met haar zitvolleybalteam
op trainingskamp in Nederland
was.

Erma: „Verder hebben we Jean
d’Amour Ndahiro gesproken, die
twintig jaar geleden als voetbal-
ler op de foto ging. Hij is nu
werkzaam als instrumentmaker
en maakt onder andere prothe-
ses. En de andere Jean d’Amour,
die toen droomde van een baan
als chauffeur, heeft een oplei-
ding websitebouwen gevolgd en
is nu werkzoekende. We hebben
Jean Baptiste gezien, die als
laborant op de foto ging en nu
ook echt werkt als laborant. En
Nadine Cadette, het meisje met
de witte pop. De organisatie had
ook Jean Bosco achterhaald. Heel
verdrietig: hij is een paar jaar
geleden plotseling overleden,
terwijl hij studeerde aan de
universiteit.”

De reünie in Gatagara had voor
Monique en Erma – behalve als
hernieuwde kennismaking –
nog een ander doel. „We hoop-
ten dat de kinderen van nu geïn-
spireerd zouden zijn door de
verhalen van hun voorgangers.
Dat gebeurde dus ook”, zegt
Erma. „Het was heel leuk om te
zien. De kinderen konden bij-
voorbeeld bijna niet geloven dat
Jean d’Amour – de chauffeur,
inmiddels met baard – dezelfde
is als de jongen op de kalender
uit 2004. Hij moest zijn mis-
vormde handen laten zien, als
bewijs dat hij dezelfde jongen is
als de foto van twintig jaar gele-
den.”

Monique: „De eerste dagen dat
we er waren stelden we aan de
kinderen dezelfde vraag, die we
twintig jaar geleden aan Alice,
Jean d’Amour en de anderen
hadden gesteld: wat wil je later
worden, wat is je droom? Ze
noemden dokter of leraar. En
priester of non, geïnspireerd
door de zondagse kerkdienst,
denk ik. Een jongen zei dat hij
graag de politiek in wilde. Een
meisje wilde *business lady* wor-
den. En nadat ze chauffeur Jean

→ Lees verder op volgende pagina

Het voetbaltoernooi van Tijn en Quincy: één grote chaos, maar ook een feest.

→ Vervolg pagina 29

d'Amour hadden gezien, zeiden sommigen: taxichauffeur."

Monique weet als geen ander hoe het leven een plotselinge wending kan nemen. Ze won als shorttracker op de winterspelen van 1988 in Calgary een gouden (500 meter), een zilveren (1.500 meter) en een bronzen medaille (1.000 meter), shorttrack was dat jaar op de Spelen een demonstratiesport. Maar aan haar topsportcarrière kwam abrupt en voortijdig een einde toen ze in 1993 bij een training op een Franse schaatsbaan ongelukkig ten val kwam en daarbij een hoge dwarslaesie opliep.

Ze wist dat haar leven nooit meer hetzelfde zou zijn, dat ze de rest van haar leven in een rolstoel zou zitten. Maar het lukte haar om door een geslaagde revalidatie niet stil te blijven staan bij wat ze niet meer kon, maar zich te focussen op wat ze wél kan. Ze maakte carrière in haar andere 'liefde', (portret-) fotografie.

Handicap

Kinderen met een handicap hebben het in ontwikkelingslanden vaak zwaar: ze gaan in veel gevallen niet naar school, zijn aan huis gekluisterd en kunnen slecht deelnemen aan het maatschappelijk leven. Maar die achterstand verdwijnt als ze een plekje kunnen krijgen in revalidatiecentra, zoals Gatagara. Daar gaan in totaal zo'n 950 kinderen naar school, overigens niet alleen leerlingen met een beperking.

Het merendeel – 600 kinderen – woont gewoon in de buurt. Zo'n 350 kinderen zitten intern, ongeveer 100 van die groep krijgt ondersteuning via het Liliane Fonds. Bijvoorbeeld in de vorm van hulpmiddelen, maar ook door ze een goede (beroeps-) opleiding te laten volgen.

Monique: „Je kunt je niet voorstellen hoe groot de voorsprong van die kinderen ineens wordt. Als je van zesde tot je achttiende onder andere Engelse les krijgt, dan maakt dat echt een groot verschil. Net zoals wanneer je een vak leert. De scholing op Gatagara is goed. In de avond maken de kinderen met elkaar hun huiswerk. We hebben in het centrum veertig kinderen gefotografeerd, tussen de vier en vijftien jaar oud.”

Erma: „In de gesprekken die we hadden, vertelden de oud-leerlingen dat ze in hun eigen omgeving niet werden geaccepteerd. Ze waren aan de kant geschoven, werden genegeerd... Maar dat veranderde op het moment dat ze in het revalidatiecentrum kwamen. Ze kregen er vriendjes en vriendinnetjes en

“
Hier zien ze lotgenoten. Ze voelen dat ze geen uitzondering zijn

daarmee groeide hun zelfvertrouwen. Dat ze steviger in hun schoenen kwamen te staan, zonden ze het allerbelangrijkst.”

Monique: „Hier zien ze anders dan thuis ineens lotgenoten. Allemaal kinderen met handicaps. Maakt niet uit wat je precies hebt, maar die kinderen voelen dat ze niet meer een uitzondering zijn.”

Erma: „Al met al zijn we na onze ontmoetingen met de kinderen van toen en nu meer dan ooit overtuigd dat hulp en steun alles uitmaakt in het leven van een kind met een handicap. Dat maakt ons weer extra fanatiek om hun verhalen uit te dragen.”

Welvarender

Ze kwamen terug in een land dat een welvarender is geworden dan twintig jaar geleden. Maar één ding is hetzelfde: over de

grote genocide – dertig jaar geleden – wordt niet gepraat. Het is een lastig onderwerp: het Rwanda van president Kagame is een dictatuur. Erma: „Dat beseften we. Aan de andere kant worden er nu ook grote stappen gezet, die voor de kinderen van levensbelang zijn. Wat ik een mooi systeem vind: in Rwanda, moet iedereen een dag per maand vrijwilligerswerk doen voor zijn eigen gemeenschap. De partnerorganisaties kijken hoe deze speciale dag kan worden ingezet om de situatie van kinderen met een handicap en hun gezinnen te verbeteren.”

Monique en Erma wisten tijdens de reis wat ze konden verwachten; voor Quincy en Tijn betekende het bezoek aan het revalidatiecentrum nieuw terrein. Monique: „Vroeger ging bij onze reizen mijn broer Alex mee voor

het tilwerk. En de eerste keer Quincy's vader.” Quincy: „Maar nu vroeg mijn moeder: zou jij het leuk vinden om mee te gaan, om mij te helpen? Ja, natuurlijk.”

Twee generaties

Monique: „Ik zei tegen Erma: Hoe leuk zou het zijn als Tijn ook mee gaat? Dan kunnen de jongens zien wat we daar twintig jaar geleden gedaan hebben.”

Erma: „Met twee generaties op bezoek bij twee generaties. Bij het Liliane Fonds vonden ze het ook fantastisch dat Tijn en Quincy op eigen kosten mee wilden gaan. De jongens wilden graag bijdragen en bedachten de actie 'Een bal voor een bal'.”

De jongens – allebei hebben ze een sportieve achtergrond, de ander zit op de sportacademie –

zetten dit voorjaar in Nederland die actie op, waarbij ze voetballen verkochten. Ze namen vervolgens flink wat bagage mee naar Rwanda: voetballen, shirts, medailles, trainingsattributen...

Quincy: „Het idee was om iets te organiseren, wat wij zelf ook leuk vinden. Een mini-WK, dachten we. Een voetbaltoernooi.” Tijn: „Het werd een vrolijke chaos en het ging er fanatiek aan toe.”

Quincy: „We hadden bedacht dat er 120 kinderen mee zouden doen. Twaalf teams van tien kinderen. Het ging helemaal anders. Eerst stonden we met twee teams op het veld, maar binnen een minuut sloten ook alle andere kinderen aan die wilden voetballen.”

Tijn: „Iedereen deed mee, op hetzelfde moment. We hadden

“
Ineens zie ik die jongen uit zijn rolstoel opstaan en weglopen

ze niet onder de duim. Maar het was wel een groot feest.”

Monique kan er nog om lachen: „Quincy was op gegeven moment een jongetje in een rolstoel aan het duwen. We dachten: die kan niet lopen. Quincy had hem een fluitje gegeven, met het idee dat die jongen dan mooi kon scheidsrechteren. Ineens zie ik die jongen uit de rolstoel opstaan en weglopen met dat fluitje.”

Confronterend

Groot plezier, maar er waren ook confronterende momenten. Bijvoorbeeld toen de vier op bezoek gingen bij Nadine Cadette thuis. Erma: „Ze had zich bij ons aangesloten in het revalidatiecentrum, het was heel gezellig. Ze is heerlijk bijdehand, leuk om mee te praten. Na de reünie in het revalidatiecentrum zijn

we bij haar op huisbezoek geweest. Dat kwam wel aan.”

Monique: „Ze woont met haar familie in een arme wijk, met de bus konden we niet tot aan haar huis komen. En de smalle ontgankelijke paadjes naar haar huis waren met mijn rolstoel niet te doen. Erma, Tijn en Quincy hebben me eraartoe getild. Voor een keertje lukt dat. Maar als je er woont? Om dit dagelijks te doen, is praktisch onmogelijk. Nadine kan daar met een rolstoel en zonder hulp geen kant op, wat heel schrijnend was om te zien.”

Als je in een rolstoel zit, ben je per definitie veel afhankelijker dan wanneer je bijvoorbeeld een beenprothese hebt, zegt Monique. „Met een beenprothese kun je nog wel ergens komen, maar de samenleving is nu eenmaal niet zo goed aangepast aan een rolstoel, zelfs in Nederland kan dat soms nog lastig zijn.”

Bij een aantal kinderen zijn de dromen van toen volgens het boekje uitgekomen. Jean Baptiste zei twintig jaar geleden dat hij laborant wilde worden. En dat is hem gelukt. „Hij heeft zijn laborantenopleiding in het centrum gevolgd”, zegt Erma. „En nu wil hij zijn master gaan halen.”

„Dat is zijn nieuwe droom”, zegt Monique. „Die laborantenopleiding in Gatagara is heel goed. Het geeft de kinderen in het revalidatiecentrum een grote voorsprong als ze goed opgeleid de maatschappij ingaan, als ze een vak kunnen leren. Daar heb je wat aan, met alleen maar rekenen en taal red je het niet in zo'n situatie.”

En Alice? Een engeltje is ze niet geworden, maar wel een succesverhaal. Dikke kans dat Monique, Erma, Quincy en Tijn haar straks in Parijs even gaan opzoeken tijdens de Paralympics van 28 augustus tot en met 8 september.